

Életfonalak

DEÁK BEKE ÉVA TEXTILMŰVÉSZE

Hajdan az ember a hideg ellen és pőreségének elfedésére ruhát csinált magának, kezdetben állatbőrökből, melyekkel kibélelte alvóhelyét is. Sokezer éves praktikus gyakorlatában legérdekesebb az a „pillanat”, mikor növényi rostokból, állatok gyapjából fonalat sodort és kezdetleges módon szőni kezdett. A szövés Ázsia, Egyiptom, Dél-Amerika ősi kultúráiban már igen jelentős szerepet játszott. A gyékényszövés, lenszövés, gyapotszövés, selyem- és gyapjúszövés több ezer éves emlékei néha e művesség olyan fejlettségéről valának, mely sokszor a mai – géppel dolgozó – ember számára is elérhetetlennek tűnik.

Amikor a réges-régi sírleletekből épen maradt textíliákra tekintünk, mintha valamit megsejtenénk az Örökkévalóságból. Az évezredek során az egyszerű vászonszövésből a szükségyszerűsége, hasznosságon túl megjelent a díszítés igénye, a szépség és a pompa is. A különböző anyagú szövetek nemcsak az ember testét burkolták be, hanem házának, palotáinak falait, falnyílásait is. Így jelentek meg az értékes, drága, díszes szőttesek – kárpitok – a kézzel szőtt iparművészeti remek, melyek a román kortól kezdve igen nagy szerepet játszottak a nyugat-európai, majd közép-európai belső terek díszítésében. Amellett, hogy a vastag gyapjúkárpitok a falak elé aggatva védtek a kőfalakból áradó hideg ellen, tereket választottak el velük „s ugyanakkor a rideg termeket pompássá vagy barátságossá varázsolták. Bethlen István fejedelem nagyon találóan a szőnyegekkel együtt „házöltözék”-nek nevezte őket. Néha a fejedelmek, hadvezérek sátraik díszítésére még a csatába is magukkal vitték képes kárpitjaikat.”¹

A kárpitművészet hanyatlása akkor kezdődött el, amikor síkművészeti sajátosságait feladva a festéssel szorosabb kapcsolatba került: a kárpitok tervezői és a szövők is a festmények mázolására törekedtek. A kárpitok a 19. században már jellegtelenné váltak. A műfaj megújulása a 20. század elején kezdődik, majd a 30-as évektől új virágkorához vezet. A legjobb hagyományok újraélesztésén fáradozott a Gödöllői Művésztelep, mely a 20. század első két évtizedében a szecesszió magyar központja volt: francia kárpit – vagyis francia gobelinszövő iskolát is alapított és működtetett.

A legjobb gobelinszövő művészeti hagyományok napjainkban is élnek. Ennek a nemes hagyománynak kiváló képviselője Deák Beke Éva, aki Erdély szülőtte. Művészete, életműve sokoldalúságával: műfaji és tartalmi gazdagságával, technikai egyetemességével reprezentálja az európai textilművészet fél évszázadát. Az impozáns megjelenésű francia goblenjeit is kézi varrással, hurkolt szövessel készült legújabb textil-munkáit a szegedi Kass Galériában 2003-ban mutatta be. A szövés fáradságos, szinte aszketikus munkafolyamatát és különleges értékét idézi föl Ovidius versrészlete az „Átváltozások”-ból, Devecseri Gábor fordításában

¹ Némely gondolatát idéztem Banner Zoltánnak, aki D. B. É. monográfiáját írta.

„Fára készül a fonál, sok szálát nád különíti,
Közben a bélfonalat vetik egyre a fúrge vetélők,
Rendezik ujjaik ezt, vezetik be sűrű fonadékba,
Közben a fésűfogak verik egyre, tömítik a szőttest.
S ők igyekeznek, a mellük alatt megkötve ruhájuk,
jár ügyesen karjuk, könnyebbé kedv teszi dolguk.

...

S szőttesüket beleszövik hajdan megesett dolgokkal”.

Igen, beleszöve az egész élet. A virágzás, a szerelem.

A Földvirág. A Virágmadar. A Főnix.

A mag. A megtermékenyülés.

Beleszöve a szülőföld. Háromszék Erdélye, beleszöve magyarságunk.

Beleszöve az ősi föld, Sepsiszentgyörgy. Az Életfa. A Négy évszak.

Beleszöve Marosvásárhely, Kolozsvár, Emese álma. Ágnes álma.

Beleszöve a szabadság mámorító boldog érzése.

Beleszöve a Fény és az árnyék, az élet tragikus Irisz betegsége.

Valami sodor, visz. Nem a sorsomat kitartóan, nesztelenül szövő Párkák
orsópörgetését hallom, nem Ariadné fonalát követem, én Thészeusz,
ki a szörnyet megvakítottam.

A lendület ragad magával, sodor fonalai közé.

Nem hallom a szövőszék koppanásait, de látom a tóba hulló, recsenő fenyőszálak
méltóságát.

Én Ikarosz vagyok, ki a vöröslő napba bukom megvakultan.

Én vagyok Daidalosz, aki fehér gyolcs ingemben gyászolok.

Szálló madarak röptének. Húsból etetem őket.

Útrakeltem vágyaimmal. Hímes mezők fölött röptelők.

Fölvetőszálak szoros párhuzamos rendje: útjaim kérelhetetlensége.

Nő vagyok, virág vagyok, feleség vagyok, anya vagyok.

Földanya vagyok. Virágmadar, lélekmadar vagyok.

Hűségnek hívnak, be nem zuhanhatok.

A természetet a teremtés kezdete óta látom, betegségében óva gyógyítom.

Tengerek fölött lebegek, tengervíz az otthonom. Béke van bennem.

Főnixként tűzben élek, poraimból megéledek.

Bemutatom a maga valóságában az embert, az alkotót. Művésztársával – férjével –
„Deák Ferencsel, aki az erdélyi magyar könyvgrafika, tipográfiai kultúra megújítója és
napszámosa volt,”² beírták nevüket a magyar csillagok közé...

Ha Deák Beke Éva ősi helyét keresem, szellemét kutatom: megtalálom e nemesen mí-
ves gobelinek között. Az emberiség táguló szellemkörében a magáraismerés és az egymás-
ratalálás örök érzésével szembesülök.

² A falikárpit–gobelin történetiségének, alakulásának megértésében László Emőke: Flámand és francia kárpitok Magyarországon c. könyve vezetett (Corvina, 1980)

Ahogy Deák Ferenc William Shakespeare múltbéli vagy Kányádi Sándor cselekvő jelenébe visz, úgy Deák Beke Éva a maga által festett fonalakkal rabul ejt, megkötöz. Nagyléptékű – a legendás Lurgat monumentalitását idéző műveivel ünnepet varázsol, méltóságot teremt. Az Aranyszöm Rendezvényház tágas terében egy megújuló világkép körvonala bontakozik ki. Pedig a főművek nagy része különböző égtájak irányában, közösségi gyűjteményekben talált méltó helyet. De így még élesebben, különösebben, még nagyobb térben mutatkozik meg az emberi szellem ereje. Deák Beke Éva ihletett alkotásai azt sugallják, hogy korunk bábeli nyelvzavarában is érthető a művészet üzenete az emberek számára, ha az tisztán szól hozzájuk.

Éva asszony eddig Erdélyben és most már a Sorsfonalak jóvoltából Szegeden dolgozik. itt is megtalálja a ma és a holnap titokzatos mérőműszerét – Altigráfiát. Életereje, hallatlan szorgalma, a jó akarása példaértékű. Kevés beszédű, a szavakkal csínján bánik: vallomásai, igazságai a művei. Műveit alkotó aranyokkereit, földbarnáit, természeti színeinek vörösbe hajló szövevénye, azoknak szivárványos árnyalatai a feltöltődés, gazdagodás élményével ajándékoznak meg. A legszemélyesebb sorsvállalással, azonosulással iparkodom bemutatni, jellemezni Deák Beke Éva művészetét, mikor Lu Csi sorait idézem:

*„Küzdünk a szemlélettel, hogy rákényszerítsük a létre,
Megkopogtatjuk a csöndet, zenét követve tőle,
Végtelen tereket foglalunk egy lányi papírlapra”...*

Szeged, 2004. június 2.

Pórtóki Ferenc

